

УДК 37.015.3:781.21-051(045)

Соболь Н.В.

аспірант кафедри теорії та методики музичного мистецтва

Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧА ТОЛЕРАНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В АСПЕКТІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена обґрунтуванню сутності поняття *толерантність майбутнього вчителя музики*. Визначено структуру та основні критерії даного поняття, описано процес його формування у контексті музичної освіти. Охарактеризовано види толерантності, якими повинен володіти майбутній вчитель музики.

Ключові слова: толерантність, майбутній вчитель музики, творча діяльність, педагогічна толерантність, художньо-творча толерантність.

Аннотация. Статья посвящена обоснованию сущности понятия *толерантность будущего учителя музыки*. Определены основные критерии и структура данного понятия, описан процесс его формирования в контексте музыкального образования. Охарактеризованы виды толерантности, которыми должен владеть будущий учитель музыки.

Ключевые слова: толерантность, будущий учитель музыки, творческая деятельность, педагогическая толерантность, художественно-творческая толерантность.

Annotation. The article is devoted to argumentation of the music teacher's tolerance comprehension. In the topic author defined the structure and the basic criteria of abovementioned concept, described the process of music teacher's tolerance formation in the music educational context. This research explored the variety of tolerances which are necessary for music teacher.

Key words: tolerance, music teacher, creativity, pedagogical tolerance, creative tolerance.

Вступ. У зв'язку з глобалізацією усіх суспільних процесів, перед освітою, як соціальним інститутом, ставиться важливе завдання - підготовка сучасних кваліфікованих педагогічних кадрів. Вчителі нового покоління повинні вміти швидко навчатися, удосконалювати свої знання та уміння відповідно до наукового та технічного прогресу. Паралельно зі стрімким розвитком інфраструктури сучасного світу відбувається активний культурний обмін між усіма країнами світу, а отже, умови взаємодії між людьми спрощуються.

Сформованість толерантності майбутнього вчителя музики залежить від рівня його знань про власну культуру та історію у контексті світової мистецької спадщини, здатність сприймати і розуміти особливості інших. Дане положення надає проблемі формування толерантного суспільства планетарного значення і визначає доцільність не лише дослідження власних підходів до вирішення означеної проблеми в Україні, а й використання зарубіжного досвіду та пошуку шляхів його застосування в умовах нашої країни.

Нині проблема обґрунтування, визначення сфер впливу та формування толерантності особистості цікавить багатьох вчених. Так, у філософському контексті дослідженням толерантності займаються О. Грива, В. Лекторський, М. Мchedлов, П. Менцер, М. Уолцер та ін. Крім того, толерантність цікавила представників герменевтичної (Х.-Г. Гадамер, В. Дільтей, М. Хайдеггер) та екзистенціальної (С. К'єркегор, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс) філософії. Серед психологів-дослідників проблеми характеристики та формування толерантності слід назвати О. Асмолова, Л. Гудкова, О. Клепцову, А. Маслоу, В. Москаленка, К. Роджерса, Г. Солдатову та ін. Ідеї толерантності у мистецтві та музично-педагогічній освіті розроблялися багатьма вченими, серед яких П. Аравін, Л. Баренбойм, О. Бурлак, Е. Койкова, Л. Майковська, В. Медушевський, О. Тропова, В. Черкасов, Ж. Шайгозова, А. Щербакова та ін.

Незважаючи на високу зацікавленість дослідженням проблеми формування толерантності особистості, у вітчизняній науковій літературі, зокрема у сфері мистецької педагогіки, дане питання висвітлено недостатньо. Особливо це стосується наукового обґрунтування основ формування толерантності майбутніх вчителів музики та методичного забезпечення вирішення даної проблеми.

Формулювання мети статті та завдань. Метою даної статті є теоретичне обґрунтування феномену толерантності майбутнього вчителя музики. Для реалізації мети нашого дослідження необхідно виконати низку завдань, а саме: дослідити методичні підходи до проблеми вивчення толерантності у науковій літературі; дати характеристику феномену толерантності у контексті мистецької освіти; обґрунтувати види толерантності, якими повинен володіти майбутній вчитель музики.

Виклад основного матеріалу у статті. У науковій літературі існує багато визначень поняття «толерантність». Узагальнюючи їх, ми визначаємо толерантність як властивість людини сприймати, розуміти, терпимо ставитися до великого розмаїття культурних та індивідуальних особливостей інших. Тобто толерантність розглядається вченими у контексті соціальної взаємодії людей у суспільстві.

Говорячи про толерантність у сфері мистецтва, ми пропонуємо розглядати її як моральну якість особистості, яка характеризує ставлення людини до переконань, інтересів, звичаїв, вірувань іншої людини. У цьому тлумаченні розуміння і повага спираються на культурний аспект життя індивіда, і таким чином на перший план виходить порозуміння на ціннісному та етичному рівні.

Представники різних наукових шкіл і напрямків до визначення феномену толерантності підходять з різних онтологічних та аксіологічних позицій, де визначення суб'єктів та об'єктів толерантності може відрізнятися. Відповідно слід виділити кілька основних методологічних підходів вивчення толерантності, а саме: 1) аксіологічний, 2) гносеологічний, 3) конфліктологічний,

4) соціокультурний, 5) ідеально-типологічний, 6) ксенологічний, 7) екзистенційно-гуманістичний, 8) антолого-історичний [5]. Для розуміння толерантності у сфері мистецької освіти ми вважаємо за доцільне спиратися на дослідження в аксіологічному, культурологічному та моральному контексті.

У цьому аспекті цікавим є дослідження А. Погодіної [3], яка визначає толерантність як активний процес, коли відбувається не лише пасивне прийняття чужих цінностей, а й формування позиції, яка стимулює розширення власних ціннісних орієнтацій за рахунок взаємодії з іншими культурами.

Крім того, науковець визначає основні критерії та показники толерантності, які характеризують особистісні якості людини та здатність її до самоконтролю та співпраці з іншими індивідами. Так, за А.Погодіною, толерантність проявляється у доброзичливості, вихованості, емоційній стабільності особистості, незалежності поведінки і самостійності, емпатії, чуттєвості, екстравертності, здатності до релаксації, наявності гнучкого критичного мислення та відсутності стереотипів, упереджень тощо. На сформованість толерантності також впливають володіння людиною такими якостями, як соціальна відповідальність, креативність, соціальний оптимізм, ініціативність та ін.

Особливого значення набувають дані характеристики толерантності особистості у контексті підготовки майбутнього вчителя музики. Діяльність людини у сфері мистецтва дуже складна і багатогранна, адже вона вимагає значної концентрації розумових та емоційних сил. Задля повної самореалізації така людина повинна вміти аналізувати та розуміти себе та інших, спілкуватися та співпрацювати з іншими. Перед майбутнім вчителем музики постає завдання не лише оволодіти професійними знаннями та навичками виконання музичних творів, а й вміти передавати ці знання, бути педагогом.

Творча діяльність – це складний процес, який вимагає від особистості володіння не лише здібностями, уміннями, а й розвиненими психічними процесами (уява, творче мислення, пам'ять тощо). За умови поєднання цих

якостей людина здатна творчо самореалізуватися і створити матеріальні чи духовні цінності. У творчому процесі важливе місце посідає також рівень сформованості толерантності особистості, яка творить і яка сприймає чужу творчість. Вітчизняний науковець В. Єлькіна визначає активну роль толерантності, яка є проявом поваги та розуміння різних культур, терпимого ставлення до форм самовираження інших. Зокрема вона зазначає необхідність формування толерантності не лише стосовно інших, але й щодо себе [2].

Аналізуючи структуру та зміст феномену толерантності, ми побачили, що вони багато в чому збігаються із змістом творчої діяльності, які проявляються у здатності до емпатії, оволодіння загальнолюдськими цінностями, розуміння культурних процесів тощо. Тобто сформованість толерантності майбутнього вчителя музики є необхідною умовою його професійного удосконалення та самореалізації.

Толерантність майбутнього вчителя музики може проявлятися на особистісному та професійному рівнях. Зважаючи на сферу діяльності, майбутній вчитель музики повинен володіти педагогічною, комунікативною, культурною, релігійною, гендерною толерантністю.

Відомий вітчизняний вчений В.Черкасов у контексті мистецької освіти визначає толерантність як прагнення педагога до створення такого навчально-виховного середовища, де учні матимуть змогу вільно розвивати свої художньо-творчі здібності, висловлювати обґрунтовані думки й погляди на закономірності розвитку певного жанру мистецтва, пропонувати власну інтерпретацію художньо-образного змісту музичного твору [4].

Науковці визначають велику роль володіння вчителем педагогічною толерантністю. Вона полягає в умінні педагога проявляти витримку у відповідь на необґрунтовані вислови та дії дитини, на вияв її невихованості. Крім того, ми вважаємо, що поняття «педагогічна толерантність» уособлює в собі ознаки різних

видів толерантностей, адже робота вчителя з аудиторією дітей потребує врахування і вікових, і етнічних, і соціальних особливостей учнів.

Російський вчений Е.Абдуллін у своїх працях наводить структуру педагогічної толерантності майбутнього вчителя музики, яка включає такі якості, як любов вчителя до дитини, воля педагога, уявлення перспектив розвитку вихованця, досвід емоційно-ціннісного ставлення до музики, знання музики теоретично і на слух, музичні уміння і навички, досвід музично-творчої діяльності [4].

У нашому дослідженні ми вводимо поняття художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики. Під даним видом толерантності ми розуміємо властивість майбутнього вчителя музики об'єднати художню інтерпретацію музичного твору з власними переживаннями та очікуваннями слухачів. Спираючись на концепцію діалогу культур М. Бахтіна [1], набуття художньо-творчої толерантності стає результатом розуміння образу «Іншого» у творі через внутрішній діалог виконавця з художнім образом, композитором, культурою тощо.

Означене спілкування можливе за умови розвитку у студентів таких складових толерантності, як: емпатія, увага, співчуття, здатність до самопізнання, розуміння історії та аксіології мистецтва. Такий діалог набуває не суто комунікативної характеристикт, а стає формою духовного спілкування, що стимулює розвиток особистості, її світогляду і творчого потенціалу. Крім того, наявність художньо-творчої толерантності має позитивний вплив і на сферу суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя та учня, виконавців у колективі.

Сформованість художньо-творчої толерантності передбачає, що майбутній вчитель музики має не лише базові фахові знання з теорії та практики музичного мистецтва, а й розвинений кругозір, вже отримав попередній виконавський досвід та прагне самовдосконалення. Креативність та бажання реалізувати творчі задуми

у власній діяльності визначають високий рівень внутрішньої мотивації майбутнього вчителя музики та його готовність до професійного зростання.

Художньо-творча толерантність проявляється у такої людини через пошук нових шляхів та засобів самовираження у процесі вивчення твору, роботи над художнім образом, його інтерпретації. Поняття толерантності тут виступає в якості індикатора доцільності використання тих чи тих методів відображення змісту музичного твору, відповідності його виконання до визнаних характеристик культурної епохи, яку представляє вибраний твір, рівня особистої культури майбутнього вчителя музики тощо.

Висновки. Таким чином, ми бачимо, що толерантність є універсальним і багатомірним явищем, яке ще повністю не досліджене. У даній статті ми висвітлили проблему визначення толерантності майбутнього вчителя музики у контексті його основної професійної діяльності, а саме педагогічної та творчої. Велика увага була приділена вивченню, як на формування толерантності майбутнього вчителя музики впливає мистецтво.

У перспективі передбачається подальше дослідження шляхів впровадження ідеї толерантності в освіті, а також розробка та обґрунтування методики формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики.

Література:

1. Библер В. С. *Михаил Михайлович Бахтин, или Поэтика и культура* / В. С. Библер. – М.: Прогресс, 1991. – 176 с.

2. Єлькіна В. В. *Формування творчої толерантності майбутнього педагога* / В. В. Єлькіна // *Таврійський вісник освіти*. – 2011. - № 4 (36). – С. 216-220.

3. Погодина А. А. *Толерантность: термин, смысл, позиция, программа* / А. А. Погодина // *История: прил. к газ. «Первое сентября»*. – 2002. – Март (№11). – С. 4-7.

4. Черкасов В. Ф. *Вплив толерантності на формування естетичної культури молоді* / В. Ф. Черкасов // *Наукові записки [Кіровоградського державного*

педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. - Серія: Педагогічні науки. – 2012. – Вип.106. - С. 121-128.

5. Шаюк О. Я. Науково-психологічне осмислення толерантності як загальнолюдської проблеми / О. Я. Шаюк // Психологія і суспільство. - 2010. – №1. - С. 100-111.

References:

1. Bybler V. S. Mykhayl Mykhaylovych Bakhtyn, yly Poetyka y kul'tura / V. S. Bybler. – M.: Prohress, 1991. – 176 s.

2. Yel'kina V. V. Formuvannya tvorchoyi tolerantnosti maybutn'oho pedahoha / V. V. Yel'kina // Tavriys'kyy visnyk osvity. – 2011. – No 4 (36). – S. 216-220.

3. Pohodyna A. A. Tolerantnost': termyn, smysl, pozytsyya, prohramma / A. A. Pohodyna // Ystoryya: pryl. k haz. «Pervoe sentyabrya». – 2002. – Mart (No11). – S. 4-7.

4. Cherkasov V. F. Vplyv tolerantnosti na formuvannya estetychnoyi kul'tury molodi / V. F. Cherkasov // Naukovi zapysky [Kirovohrads'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka]. - Seriya: Pedahohichni nauky. – 2012. – Vyp.106. - S. 121-128.

5. Shayuk O. Ya. Naukovo-psykholohichne osmyslennya tolerantnosti yak zahal'nolyuds'koyi problemy / O. Ya. Shayuk // Psykholohiya i suspil'stvo. - 2010. – No1. - S. 100-111.